

135 DE ANI DE MUZEOLOGIE PRAHOVEANĂ

Dr. Zoe St. APOSTOLACHE

Această parte a țării, ce poartă numele de județ al Prahovei, este dăruită cu numeroase bogății naturale (ale solului și subsolului), cu numeroase zone turistice către care se îndreaptă iubitori de natură din întreaga țară dar și din afara ei.

Cei care-i parcurg teritoriul, au surpriza să-i descopere și o altă prețioasă zestre. Este vorba de numeroasele-i lăcașuri de cultură, atât aparținând cultelor (mănăstiri, vechi biserici) cât și muzee, monumente de artă și, de asemenea, monumente și rezervații ale naturii.

Ca muzeograf-biolog, răsfoind lucrări consacrate istoricului muzeelor prahovene, am motive să mă încânt de faptul că primul muzeu, organizat la Ploiești - „capitala” județului, a fost un muzeu de științele naturii. Inițiativa realizării acestuia, aparține profesorului N.I. Micescu (piteștean de origine) care, fiind transferat la Ploiești la o catedră a Gimnaziului „Petru și Pavel”¹, lansează în 1871, un apel și o listă de subscripție tocmai în vederea organizării, în cadrul școlii menționate, a unui muzeu de științe ale naturii. Răspunsul ploieștenilor nu s-a lăsat așteptat prea mult, astfel că în anul 1873 s-a achiziționat din Viena, un prim inventar zoologic pentru viitorul muzeu. Acesta era alcătuit din piese naturalizate de păsări și mamifere, atât din fauna europeană, cât și două piese exotice („un papagal” și „un struț bubo”), total 15 piese. Tot cu ajutorul donării unor sume de bani, prin liste de subscripție se vor realiza și primele piese de mobilier pentru expunerea acestora și a celor ce aveau să se achiziționeze sau să se primească sub forma unor donații (de la vânzători, marinari, etc.). Acest muzeu-pionier, ca

și biblioteca amenajată în paralel de către prof. Micescu (devenit director) și colegii săi, erau instituții funcționale (nu cunoaștem exact data inaugurării lor), de vreme ce în anul 1878 primăria orașului aprobă un post de conservator, retribuit chiar de către aceasta, în „vederea angajării unei persoane care să aibă grijă de bibliotecă și muzeu.” Este demn de amintit faptul că muzeul avea să funcționeze și să se dezvolte astfel încât în anul 1898 se va muta în clădirea liceului „Petru și Pavel” de pe bulevardul orașului (actualul colegiu „Mihai Viteazu”). În noua locație, a cunoscut o vizibilă dezvoltare, prin implicarea primăriei locale, comitetului școlar și prin înmulțirea donațiilor publice. În aceste condiții, muzeul a căpătat un caracter public mult mai pronunțat, fiind vizitat ca un muzeu de sine stătător de către numeroși oaspeți-școlari și alți cetățeni ai cetății. În consecință liceul „Petru și Pavel” a îndeplinit în acea vreme, atribuțiile unui Palat Cultural pentru ploieșteni, în care se desfășurau și alte activități cu specific cultural.

Acestei premiere muzeale (predecesor de succes al viitorului muzeu de științele naturii de mai târziu, 1956), i-a urmat un alt asemenea așezământ cultural, ivit în paralel cu dezvoltarea economică generală – este vorba de Muzeul Comercial Agricol și Industrial, înființat tot la Ploiești (de data aceasta, inițiativa aparține Camerei de Comerț și Industrie din anul 1900), muzeul deschizându-și porțile către public în data de 29 martie 1901). Era primul muzeu cu acest profil din România. Scopul acestuia era parțial orientat pe profilul unor științe legate de natură și bogățiile ei, el prezentând atât „producțiunile solului, cele ale subsolului

Gimnaziul era fondat în 1867 și funcționa în actuala clădire a muzeului de istorie și arheologie al județului Prahova.

și expozate obținute de diferitele industrii existente.” Nu știm exact cât a funcționat acest muzeu, dar dintr-o relatare din presa locală a vremii (ziarul Ploiești din 21.XI.1906) aflăm că acesta putea fi vizitat și în „orele de seară” – respectiv „3-8” (deci 15-20), deoarece „se instalase lumina electrică în saloanele sale”.

Nu putem vorbi de istoria muzeografiei prahovene fără să amintim de un eveniment petrecut la scurtă vreme după primul război mondial (1919). Atunci s-a constituit un Comitet de inițiativă care să se ocupe de „chestiunea creării unui muzeu regional al județului”... pentru care consiliul general al județului Prahova... prevăzuse în buget o sumă de „15 mii lei.” În acest scop s-a lansat un „Apel pentru înființarea Muzeului Prahovei.” În textul acestuia se propunea ca noul așezământ să cuprindă „două secțiuni bine distincte: secția arheologică și secția științifică.” Prima secțiune trebuia să se refere la trecutul istoric al județului, dar și de colecții de artă (pictură, sculptură), fotografiile-document pentru casele și bisericile vechi precum și piese etnografice. Secția științifică „va cuprinde pe lângă flora și fauna județului și o expunere completă a mineralogiei județului, solul și subsolul cu toate produsele de orice fel”, etc. Firește pentru un asemenea muzeu cu o structură tematică bogată și complexă, era nevoie de un local de mare întindere. Și, de astă dată, spațiul fiind o problemă cel puțin spinoasă „Muzeul Prahovei”, s-a amenajat în vechea casă românească din centrul Ploieștilui, cunoscută sub numele de „casa Hagi Prodan.” Evenimentul inaugural avea să se producă în luna septembrie 1919.

Menționăm că la realizarea acestui muzeu au participat și contribuit o serie de notabilități ale vremii, printre care se numără prefectul Dem I. Nicolaescu, arhitect Toma T. Socolescu, farmacistul P. Demetriade, I. Ionescu Quintus, arhitect Alex. Zagoritz (inițiatorul propriu-zis al organizării acestui edificiu științific și cultural), dar care a murit în 1916 pe frontul dobrogean, ca erou național.

Interesul ploieștenilor în domeniul cunoașterii naturii prin intermediul muzeelor s-a manifestat consecvent. Ca atare „Inspectoratul de vânatoare al județului Prahova”, își formulează propunerea de a organiza un „Muzeu de vânatoare și biologie” – astfel: dorim „a fonda un muzeu care să cuprindă toate vietățile terestre și acvatice din județ și cu timpul pe toate cele ce trăiesc în țara noastră.” Se mai preciza că în scopul acestei acțiuni s-au strâns „câteva sute de animale (mamifere), păsări împăiate și altele”... Dar cum problema obținerii spațiilor pentru instituțiile muzeale se pare că a fost întotdeauna în muzeografia românească o problemă greu de rezolvat, conducerea locală nu a încurajat găsirea unei locații corespunzătoare. Nici intervenția Ministerului Instrucțiunii, al Cultelor și Artelor către primăria Ploiești (adresa nr. 7010/18.031936) nu a avut succes.

Documente care să ateste materializarea acestei importante intenții nu se cunosc. Se știe, din relatările unor ploieșteni martori ai acelor demersuri că în final, în anii patruzeci, exista o expoziție de piese zoologice într-o clădire din centrul orașului, ce era vizitată cu interes de către ploieșteni.

Tot după anul 1900 dorința de a se organiza muzee s-a manifestat și în cadrul unor școli din județul Prahova. Cităm în acest sens pe cele mai bine realizate – precum muzeele unor școli din orașele Breaza, Comarnic și comuna Drajna.

În fiecare muzeu școlar, existau cadre didactice pline de inițiativă (învățători în special și profesori) care se străduiesc să adune piese din domenii variate: științele naturii, istorie, artă populară. Și acestea puteau fi vizitate atât de către localnici, cât și de oaspeții ai școlii veniți din alte zone ale județului sau ale țării.

Dar nu doar învățătorii și profesorii din diverse localități ale Prahovei au știut să amenajeze muzee în școlile în care lucrau. Li s-au alăturat și oamenii bisericii, care au știut să adune piese de valoare spre a crea și ei colecții și muzee. Este vorba de localitatea Brebu – în apropiere de Câmpina – unde s-a organizat un muzeu valoros. Inițiator a fost preotul Vasile Nicolau, care în 1916 a pus bazele unei colecții formată din piese arheologice, etnografice, geologice, paleontologice, iar în anul 1932, inventarul muzeului ce va avea trei secții (antichități și muzeu curiozități, muzeu bisericesc și muzeu militar), dispunea de 3500 de piese.

La Sinaia, Muzeul mănăstirii a fost înființat de arhimandritul Nifon în anul 1895, iar în 1910 patrimoniul său era format din colecții de medalii, piese numismatice, artă veche, arme, fosile, geologie-mineralogie, carte veche (laică și religioasă). Acestea însumau peste 700 de exponate.

Nu putem omite nici Muzeul „Filip” de la Vălenii de Munte – ctitorie muzeală a lui Nicolae Iorga și care-și va începe activitatea după 1920.

Este momentul să amintim că, în decursul trecerii în acest segment geografic, au existat în permanență oameni de știință, de cultură, majoritatea având și dorința sinceră de propășire spirituală a locului în care trăiesc, a oamenilor cu care conviețuiesc. Când spun toate acestea mă gândesc la succinta definiție pe care savantul N. Iorga o dă muzeelor - „așezăminte de folos adevărat, instituții de solidaritate națională.”

În ce privește dezvoltarea în decursul timpului a rețelei muzeale, atât evoluția economică, cât și cea socială, culturală, remarcăm că instituțiile culturale, precum muzeele, instalarea oricărui elemente de civilizație, s-a petrecut în perioadele liniștite, înainte sau între războaiele mondiale. Această realitate este valabilă pentru întreaga țară, ca și pentru județul nostru.

Anii au trecut, după o „pauză” nu prea generoasă, un nou război a zdruncinat Europa. După cum se știe țara noastră a avut mult de suferit și de astă dată – și-a pierdut ostașii care au apărat-o, i-au fost distruse edificii, zone industriale, etc. Prahova, cu bogățiile ei industriale, nu putea face excepție. Au urmat apoi schimbările politice, foametea, suferințe materiale, sociale, nemăsurate. Refacerea după toate acestea, a durat mult. În primii ani de după război, problemele culturale nu constituiau o urgență. Dar, treptat unele dintre tradițiile în acest important domeniu, au ieșit la iveală precum ghiociei primăvara. Am avut și șansa în Prahova, de a beneficia din nou de personalități capabile să-și dedice viața, priceperea, ridicării culturale a principalelor instituții ale statului: școala, bibliotecile, casele de cultură și mai ales muzeele.

Una dintre cele mai reprezentative personalități a fost profesorul Nicolae Simache, prahovean din comuna Cosminele, unde s-a născut într-o familie de medici gospodari, în anul 1905. A urmat cursurile liceale în Ploiești la liceul „Sfinții Petru și Pavel”. Pregătirea sa multilaterală a fost desăvârșită prin absolvirea Facultății de Drept (1931) și apoi a celei de Filosofie și Litere – secția istorie, ale cărei cursuri le încheie în anul 1932 cu Magna cum laudae. A avut șansa de a fi studentul marelui istoric Nicolae Iorga. În activitatea sa profesională se va putea remarca, legat de învățătura primită de la înegalabilul savant, o benefică și utilă continuitate. Cu toată cariera sa didactică, în care fusese mai mult decât apreciat (primind titlul de profesor emerit) de elevi și de colegi, totuși încununarea meritelor sale a fost completată de munca de muzeograf (se știe că N. Iorga considera muzeele „așezăminte de folos adevărat, instituții de solidaritate națională”). N. Simache a ctitorit 23 de muzee și case memoriale în județele Prahova, Târgoviște și Buzău (reunite în anii 50 în regiunea Ploiești). Cariera sa muzeografică a început la Ploiești chiar în anul 1931, după ce în cadrul așezământului cultural „Nicolae Iorga” contribuise efectiv la organizarea Muzeului de Artă, alături de alți reprezentanți ai intelectualității vremii (Toma Socolescu, dr. Mircea Botez, juristul Ion Ionescu Quintus). În 1935, profesorul Simache va fi numit director al Muzeului de Arte Frumoase, cum avea să se numească respectivul lăcaș muzeal.

O altă mare realizare a sa în plan muzeistic a fost primul Muzeu al ceasului (1972). A știut să restaureze

nenumerate monumente istorice, a stimulat cercetarea arheologică prin organizarea unor importante șantiere în domeniu: Mălăiești (1954), Târgșor (1955), Drajna, Gherghița, Budureasca ș.a.. Viața i-a fost curmată de boală în 1972, dar a izbutit să scrie o pagină demnă de admirație în muzeografia națională și prahoveană.

Un alt model incontestabil, prin pregătirea profesională și dăruirea sa pentru activitatea muzeală a fost prof. emerită Margareta Moșneaga. S-a născut în Basarabia, într-o familie de preoți, în 1907. Studiile liceale le-a urmat la liceul din Cetatea Albă, pe care-l absolvă în 1926, iar cele universitare la Facultatea de științe din Iași. Diploma de licență în Științele Naturii a obținut-o cu medalia de aur în 1932. După ce ocupă succesiv catedrele de profil din gimnazii și licee basarabene, apoi în Moldova, Pitești, din anul 1947 este profesor la liceul de fete nr. 2 din Ploiești, apoi inspector școlar (1947 – 1950). Paralel cu activitatea didactică, prof. M. Moșneaga va funcționa ca muzeograf în unicul colectiv al viitorului muzeu de istorie, alături de prof. N. Simache. După finalizarea Muzeului Regional de Istorie din Ploiești (str. N. Bălcescu 25), după o muncă asiduă, în anul următor (1956), organizează Muzeul Regional de Științele Naturii din Palatul Culturii. În mod simbolic, primele piese pentru muzeul acesta au fost primite de către prof. M. Moșneaga, în dar, de la prof. de istorie Nicolae Simache. Asemeni primului muzeu de științele naturii ce luase ființă cu aproape un secol în urmă la Ploiești, s-a pornit de la două piese, o scoică mare de melc exotic și un schelet de tatuu (mamifer din America de Sud). Și unul și celălalt, au continuat să

lucreze, pe specificul fiecărui muzeu, atrăgându-și în calitate de colaboratori, o serie de personalități științifice, pentru a putea beneficia de consultări în domeniul cercetării științifice. În jurul ilustrei naturaliste, și-au desfășurat activitatea științifică savanți botaniști precum E. Pop, E. I. Nyardy, Al. Borza, Iuliu Murariu, Emil Topa, Dan Patrușiu, Al. Beldie, etc.. Prof. N. Simache, colabora la rândul ei cu arheologul – prof. D. Nicolaescu Plopșor, prof. I. Nistor; academician Ștefan Ștefănescu, prof. universitar D. Tudor, academician Perspessicus, prof. dr. Gabriel Stempel, Diaconu Petre și mulți alții.

Un mare și deosebit merit al doamnei prof. Moșneaga, a fost activitatea sa în domeniul protecției mediului și al monumentelor naturii, inițial în fosta regiune Ploiești și apoi în zona jud. Prahova.

Am evocat aceste două personalități prahovene, pentru că, în ce mă privește, au avut un mare rol în formarea mea ca muzeograf. În liceu, dna M. Moșneaga, mi-a fost profesor de biologie și m-a determinat implicit să-i urmez profesia. Atât domnia sa cât și dl. Prof. N. Simache m-au făcut să iubesc munca de muzeograf, pe care n-aș fi schimbat-o cu nici o altă funcție. Am muncit o viață pe un salariu de 2-3 ori mai mic decât al unui profesor. Și totuși, nu m-am putut rupe de muzeu. Le datoriez acestor oameni, bucuria unor izbândași, a unor succese.

Din fericire, profesorii Moșneaga și Simache n-au fost singurii care au îmbrățișat munca de muzeograf - cu dăruire și competență. În decursul mai multor decenii, muzeele prahovene au fost păstorite și de mulți alți oameni capabili și inimoși. Unii precum Maria

Rădulescu – la Muzeul de Artă, urmată după pensionare de Ruxandra Ionescu; la Muzeul de Istorie – arheologi valoroși precum Victor Teodorescu, Dan Lichiardopol, Nina Neagu-Grigore ca și Ion Jercan, D. Nedelea, Melania Zvirid, Ana Iordache și mulți, mulți asemeni acestor colegi. Muzeul de științele naturii s-a evidențiat prin numărul important de muzeografi a căror competență a fost demonstrată și prin obținerea unor diplome de doctorat: Mircea Popescu 1973, Mariana Aftene 1996, Iancu Emilia 1998, și în anul 1976, autoarea acestui articol. În prezent, biologul-muzeograf Victor Băcăran își finalizează teza de doctorat în palinologie, un studiu cu excepționale rezultate.

În sfârșit, este demnă de amintit și extinderea rețelei muzeale, precum cea a Muzeului Județean de Științele Naturii care între anii 1956 – 1970 (anul pensionării doamnei director Moșneaga), dispunea doar de un muzeu (cel din Palatul Culturii) iar între anii 1970 – 1990 – acesta s-a extins cu trei secții (Sinaia, Cheia, Slănic), plus secția de acvaristică din Ploiești.

În lucrarea de față, am făcut o rezumativă prezentare a istoriei muzeelor prahovene. Faptul că am stabilit vârsta muzeografiei din zona Prahovei, având ca prim muzeu, un muzeu școlar, nu trebuie să mire pe nimeni. Numeroase alte muzee de sine stătătoare din țara noastră au luat ființă în acest fel. Muzeul de pe lângă liceul „N. Bălcescu” (1889) din Brăila, muzeul brașovean, organizat în spatele liceului „Honterus” (1913), „Muzeul Istoric” organizat după primul război mondial (1917 – 1918) în cadrul liceului „Andrei Mureșan”, ș.a.m.d.

Valoarea vechilor muzee, rezidă și în originalitatea și ingeniozitatea lor, chiar dacă, acum ni se par puerile. De pildă, un muzeu de științele naturii, construit după anul 1908, când a fost inaugurat la București Muzeul „Grigore Antipa”, a putut să „împrumute” în amenajarea sa, modalitățile și tehnicile de expunere.

Consider că a ne cunoaște tradițiile, precum și originea și evoluția muzeelor naționale sau regionale, constituie o datorie a fiecărui muzeograf, a fiecărui om ce se dorește a fi informat. Având în vedere că în spatele înființării muzeelor au fost oameni având o cultură deosebită care a determinat înființarea unor instituții, care reprezintă o cale de instruire pentru întreaga societate. E bine să nu-i uităm, mai ales că de cele mai multe ori, dorința de a face s-a lovit de nenumărate obstacole.

În prezent, viața muzeală prahoveană, se remarcă prin progres și cunoaștere – atât în plan științific (cercetare, publicații, manifestări – precum simpozioane, sesiuni anuale, publicații proprii, anuare), studii prin care ține pasul în rând cu cele mai dezvoltate instituții muzeale românești. Proiectele de viitor, țin să valorifice în și mai mare măsură, patrimoniul bogat pe care îl dețin – prin extinderea rețelei de muzee. Dar despre toate acestea, considerăm că trebuie să ne comunice prin toate mijloacele, specialiștii care sunt implicați în momentul de față în activitatea așezămintelor de știință și cultură – muzeele de astăzi ale Prahovei.

BIBLIOGRAFIE

Apostolache St. Zoe, *Nicolae Iorga – Contribuții la teoria și practica muzeografiei românești* (pag. 229-235).

Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova. Studii și cercetări, Ploiești, 1986

Bucur Chiriac, *Trecător grăbit prin timpul nostru*, Evocări despre profesorul N. I. Simache, Editura Mectis, Ploiești, 1998

Dumitrescu Nicolae, *PLOIEȘTI – Orizonturi culturale*, Consiliul Județean Prahova, Muzeul Județean de Istorie și arheologie.

Jercan Ion, *Contribuții la istoria muzeelor și expozițiilor prahovene (până la 1948)*, Editura Mectis, Ploiești 1997

Marinică Gheorghe, *Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Pagini de monografie, Omagiu cititorului, Profesor Nicolae Simache*, Editura Ploiești Mileniul III, Ploiești 2004

Opriș Ioan, *Istoria muzeelor din România*, Editura Museion, București 1994.

Ghidul Muzeelor și colecțiilor din România, Institutul de Memorie Culturală, București, 2000.